

"FURERDEMOCRATIE" (ВОДАЧЕСКАТА ДЕМОКРАЦИЯ) НА МАКС ВЕБЕР В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ НА КРЪСТОПЪТЯ НА ИСТОРИЯТА

Пламен Братанов

Традиционните средства за масова комуникация (СМК) - печатът, звукозаписите, киното, радиото и телевизията - както навсякъде по света, така и в страните в Източна Европа се развиват и променят твърде бързо. Интензивността на изменението им нараства и с "настъплението" на глобалната мултимедийна информационна инфраструктура. Преобразуването на СМК, обаче не се ограничава единствено до технологичната им трансформация. В страните "на прехода" (включително и у нас, в България) вече повече от десет години наблюдаваме преминаване от авторитарна към демократична форма на управление на държавата и на установяване в нея на основите на свободно функциониращо пазарно стопанство. В този контекст традиционните масовокомуникационни средства от инкорпорирани в управлението на държавата ("държавно-партийни") институции се превръщат (в по-голямата си част) в своеобразни капиталистически предприятия или в специфични бизнес-структури, които предлагат своя произведен продукт на новообразувания пазар.

В същите страни "на прехода" има и **множество неконтролируеми фактори и условия**, към които новообразуваните комуникационни звена (а и съществуващите такива) се стремят по някакъв начин да се адаптират. Към факторите и условията от подобно естество можем да причислим, например, **социалното неравенство**, свързано с дълбоката бедност в някои от страните "в преход", както и **всеобхватната корупция**, която пронизва в различна степен обществата в тях на всички възможни равнища.¹ Крайните политически пристрастия пак в някои от тези страни задължително "оцветяват" и управленческите решения на различните правителства, а това обстоятелство естествено довежда и до значими техни последици в ущърб на повечето от гражданите. В резултат възниква и своеобразна **психологическа нагласа** на многомилionenната маса от хора, която живее във въпросния регион на Европа. Техните интереси и ценности образуват една **характерна мик-**

росреда - обект на въздействие на разнообразни демографски фактори - пол, възраст, образование, социално-икономически статус, доход, религиозна, партийна и електорална ангажираност и т.н. Същите те определят и спецификата на предлагането (и на възприемането) на комуникационните послания, отправени по традиционните (технически опосредствани) комуникационни канали, но също така разпространявани и чрез другите форми на социалната комуникация.

Посочените групи от разнообразни фактори квалифицират и съдържанието на комуникацията, системно-знаковото и естество и структура, също както и психологическата и мотивация, емоционалната и натовареност и разнообразните културни акценти в нея и най-важното - възможността именно чрез нея да бъде извършена и спекулация със социалните дефекти и с дискриминационните процеси, с историческите противоречия и с конфликтите, с обективно съществуващите времеви и пространствени ограничения, характерни за този регион на Европа.

Във връзка с казаното, естествено възниква и въпроса, **доколко изобщо съвременната култура - нейното съдържание и функционална многоплановост, а и теоретичната и рефлексия (която включва разглеждането и на властовите отношения в обществото) - може да бъде разглеждана и като резултат от въздействието на формите на социалната комуникация, в качеството им на фактори с историческо значение.**

Аргументите, които оправдават поставянето на този въпрос са достатъчно сериозни .

Първо, формите на социалната комуникация не възникват закономерно и единствено в живота на обществото по силата на едностранчиви взаимни връзки и взаимозависимости между неговите елементи. Историческите условия във всяка една отделно взета страна неизбежно наслагват своя отпечатък върху взаимодействието между членовете на социалните групи, а и между самите групи и тъкмо те определят характерното своеобразие на различните форми на комуникацията.²

Второ, властовите отношения в обществото се намират в неразривна връзка с различните форми на социалната комуникация. Доказателствата за това твърдение са повече от очевидни - определени форми и на съвременната власт са добре известни на историческата наука и всичките те са били използвани твърде интензивно в живота и на древните цивилизации, съществували някога на планетата.³ Най-малкото поради този последен факт можем да зададем и въпроса **кое все пак определя ефективното посредничество на различните форми на социалната комуникация (включително и на традиционните средства за масова комуникация) и не само в съвременния политически процес, но също и в другите основни социални дейности - в техниката, икономиката, изкуството, образованието, спорта, здравеопазването, в религиозните институции и т. н.**

Можем да зададем същия въпрос и по друг начин - **кое (или какво)**

определя съдържанието, особеностите на функционирането, целите и задачите, които различните форми на социалната комуникация изпълняват в социалните групи, а и във взаимодействието между всички тях.

Актуалността на така очертаната проблематика може да бъде проследена в няколко основни направления.

Първото направление следва традицията, завещана ни от М.Вебер, който в своите трудове откроява концепцията за демокрацията и водачеството и по-специално тази за политическата харизма на "надарения водач", която "е позитивно ценностно натоварена като внасяща динамика в политическия живот".⁴

В посочения смисъл истинско предизвикателство и за политическия процес у нас, а и за анализа представляват промените непосредствено преди и след провеждането на парламентарните избори за 39-то НС (17 юни 2001г.). Резултатът от тези избори свързваме и с това, че радикалната нова доктрина или по-скоро новият модел за прехода на страната намери и своята нетрадиционна или казано по-точно - уникална персонификация в лицето на бившия български монарх, а в настоящия момент - и министър-председател на Република България, НВ Симеон Втори, който в същото време е и г-н Симеон Сакскобурготски.

Така демократичният вот на българските избиратели в парламентарната република превърна едновременно цар в личността, която разполага днес с най-голямата политическа власт в страната! Друг случай на подобна политическа метаморфоза не съществува в модерната политика.⁵

Обяснение на съвременната политическа ситуация в България може да бъде потърсено конкретно и в политологическите възгледи на Макс Вебер. От тях е известно, например, че ученият защитава идеала за т.н. от него "водаческа демокрация" (*Fuhrerdemokratie*), която той разглежда като противодействие срещу политическата бюрокрация в живота на обществото. Според него, последната намира проявление в политическата стагнация, в дребнавия патронаж върху различни служби и в отстъпките пред натиска на лобита, които защитават груповите интереси.⁶

В България за последните десет години, считани от началото на прехода (1989 г.), до последните дни на управлението на правителството на Обединените демократични сили (ОДС) като правило политическото администриране намира и своя адекватен израз в понятието "приятелски кръг", което конкретно го номинира като синоним на бандитизъм, на корупция, на безогледно разграбване на държавното имущество (главно с провежданата приватизация чрез нетрадиционни и до голяма степен съмнителни бизнес структури). Същият този факт оставя и ярка следа в общественото и комуникационното пространство на страната.⁷

"Водаческата демокрация" или по-скоро харизматичното господство (Autaritat) на Вебер също възниква в конкретен исторически момент:

"Едно харизматично господство в описания "чист" смисъл винаги е дете на нео-

бичайни външни и в частност политически и икономически или на вътрешни душевни и в частност религиозни ситуации, или и на двете заедно. То възниква от обща за една човешка група възбудимост, създадена от извънредната ситуация и от самоотдаване на геройството, без значение от какъв вид. Още оттук следва, че както вярата на самия носител и на последователите му в неговата пророческа или друга харизма, така и вярата и предаността към него и неговата мисия на онези, до които той се чувства изпратен, действат с пълна мощ, единност и сила по правило само *in statu nascendi* (77). Когато движението, което е издигнало харизматично водената група над всекидневието се оттегли обратно в неговите релси, то най-малкото чистото господство на харизмата по правило се нарушава, институционализира се и се изкривява, и тогава или направо се механизира, или незабележимо се подменя от съвсем различни структурни принципи и в различни форми се претопява и смесва с тях. Оттук нататък то представлява компонент на емпиричното историческо образование, който е фактически неотделимо свързан с други и често променен до неузнаваемост, и само в теоретичния анализ може да бъде изолиран в чист вид.” (Вебер, М., цит. съч. с. 260).

Индивидуално-аристократичният тип либерализъм във “водаческата демокрация” е проявление на някои от качествата на политическия водач - “страст - чувство за отговорност - верен поглед”.⁸ Според Вебер харизматичният политик или по-скоро този, който притежава т. н. “харизма” е надарен “с недостъпни за всеки друг сили и качества” или той е личност, която служи за пример (*vorbildlich*) и затова е “водач”.⁹

Не е важно - продължава Вебер - как е “обективно” правилно оценявано съответното качество на политическия водач. “От значение е само това, как то фактически се оценява от подвластните на харизмата, от “привържениците”.¹⁰

При успех “харизматичното господство”, когато се изправи пред дилемата за (или против) трансформирането му в “трайна институция”, основен въпрос става този “за наследника на пророка, героя, учителя, партийния глава. Тъкмо от него най-напред и неизбежно започва вливането в руслото на писания закон (*Satzung*) и традицията “. ¹¹

По-труден, обаче е случаят, “когато носителят на харизмата не е посочил свой наследник и ако липсват еднозначни външни белези, които обикновено посочват пътя при инкарнацията, то подвластните лесно стигат до вярата, че хората, участвали в неговото господство - ученици и последователи - са призвани да разпознаят квалифицирания като такъв. Оттук за последователите не е трудно, доколкото само те фактически притежават средствата на властта, да си присвоят тази роля като “право”. Разбира се, понеже харизмата намира източник на своята действеност във вярата на подвластните, не може да се mine без признаване от тях на посочения наследник. Изначално признанието от подвластните е дори решаващо... Структурата на харизматичното господство при този начин на определяне на наследника може въпреки казаното дотук да стъпи на пътя на същинската изборна система, когато се наложи принципът на избор по мнозинство. Не всяка модерна и не всяка демократична форма на “създаване” на владетел е чужда на харизмата . Във всеки случай демократичната система на така нареченото плебисцитно господство - официалната теория на френския цезаризъм - носи в своята идея съществени харизматични черти, и всички аргументи на защитниците му наблягат върху тъкмо тази негова особеност. Плебисцитът не е избор, а е еднок-

ратно или (при плебисцита от 1870) подновено признание на един претендент за персонално квалифициран харизматичен владетел". (Вебер, М., Цит. съч., с. 264 - 265).

Авторите, които специално разглеждат същите тези идеи на Макс Вебер, считат, че "водаческата демокрация" може да намери своята конкретизация и в посоката на едно авторитарно господство.¹² В същото време американската плебисцитна демокрация е разглеждана (от повечето автори) и като реален модел на търсената от Вебер демократична "изборна процедура".

Резултатите от проведените изследвания на социологическите агенции у нас през месец юли 2001г. (по-малко от месец след парламентарните избори) посочват всеобща подкрепа на Националното движение Симеон Втори (НДСВ) и изключително висок обществен рейтинг на министър-председателя (63 %) - основната фигура в българското правителство. Според същата агенция недоверието към него е 14%.¹³ В същото време доверието към Иван Костов през м. май 1997г. е било 44%, а недоверието - 37%.¹⁴ Според една друга социологическа агенция (МБМД), доверието към министър-председателя Жан Виденов през м. февруари 1995г. е било 56 %, а недоверието е 31 %. Към Иван Костов доверието преди четири години е било 62%, а в момента на изследването - юли 2001г. - доверието към Симеон Сакскобурготски е 70%.¹⁵ През м. септември национално представително изследване на агенция "Медиана" регистрира отново изключително висока обществена подкрепа на премиера - 68%.¹⁶

Търсенето на причините за почти пълния обществен консенсус относно политическата роля и значение на НДСВ и на неговия лидер безусловно засяга - освен неговата харизма - така също и обещанието за конкретните икономически мерки, които следва да бъдат взети за протичането на реформите в страната.¹⁷

Доказателството за несъмнената роля и присъствието на икономическите критерии при вземането на решението за повсеместния (и неординарен) избор на българските избиратели изобщо не закъсня. Още в края на м. октомври 2001г. последното изследване на социологическата агенция "Алфа Рисърч" отчете рязък спад на тяхното доверие към правителството на НДСВ - 20 - 25 % от началото на неговия мандат.¹⁸ Според някои социолози, същият този спад на доверието е естествен и нормален процес като се има предвид изключително голямата популярност на кабинета в началото на неговия четиригодишен мандат. В същото време, според други социолози, свръхочакванията на избирателите в началото на управлението на Националното движение рязко конфронтират с взетите строги и непопулярни мерки на кабинета, които все пак са и за сметка на падащия рейтинг.¹⁹

Има, разбира се, и други причини за отлива на доверието на избирателите, към които можем да посочим, например, и неадекватната комуникационна политика на управляващото мнозинство, до известна степен и смущаващият избор и назначаването на членовете на правителството, тежкото

наследство, недостатъчното време за ефективна работа, забавянето на законодателната дейност на парламента, външните обстоятелства и т.н.

Резултатите от националното представително изследване на НЦИОМ, проведено през периода 18 - 26 октомври 2002г. регистрира одобрението на дейността на министър-председателя вече само на 37% от пълнолетните българи в цялата страна, което означава почти двойно намаляване на доверието към министър-председателя, а и дълбоко разочарование от провежданата политика на кабинета като цяло. Все пак общото доверие към него (в момента на провеждането на изследването) е стабилизирано и радикално настроените за промяна избиратели са по-малко от половината от избирателите над 60-годишна възраст и от жителите на столицата. Социалистическата партия получава все по-голяма подкрепа и броят на нейните привърженици вече надхвърля този на НДСВ и СДС поотделно сред по-бедните слоеве от населението.²⁰

Цитираните данни съвсем не са случайни.

Малко по-рано или по-точно - една година след като близо два милиона българи са дали вече своя глас в полза на НДСВ (приблизително 40% за периода май-юли 2001 г.) - поддръжката на същата политическа сила спада приблизително до около 13% (средно за периода март-май 2002 г.), което е положението и по отношение на другите две основни политически сили. С други думи, само една трета от избирателите, дали своя глас в полза на новата политическа сила по време на изборите, година по-късно запазват своята политическа пристрастност и доверие към управляващите, докато около 900 хиляди граждани определено вече не ги подкрепят.²¹ Основната причина за това - според анализа на някои от социолозите - е продължаващата бедност и лошите условия за съществуване на българските граждани, включително и високото равнище на безработицата, незадоволителното състояние на здравеопазването и високата престъпност, както и отсъствието на решителни действия на управляващите за тяхното преодоляване.²²

Приближаващите местни избори (резултатът от провеждането на които за момента, според социологическите агенции, би бил в полза на социалистическата партия,²³ очертаващите се все по-дълбоки разногласия в най-голямата парламентарна група, споровете между различните институции в страната, не добрите резултати от провежданата приватизационна стратегия на правителството и изобщо от цялостната негова икономическа политика и изпълнявана програма,²⁴ а и лош публичен образ,²⁵ както и много други важни обстоятелства (в и извън страната) поставят пред един наистина драматичен избор²⁶ по-нататъшните действия на министър-председателя на Република България.

Възможностите пред така създадената ситуация, според нас, са няколко и всичките те са свързани с оценката на програмата на правителството на НДСВ:

- първата оценка на програмата - независимо от получените резултати

- може да бъде разглеждана като обективна. Нейното реализиране при това неумолимо следва икономическите реалности в страната и извън нея, а те съвсем не в полза за нейния бърз просперитет. При това положение постигането на обещаното и на така желаното от всички българи благополучие и издигането на стандарта на техния живот, очевидно, се измества по продължителност във времето достатъчно дълго и след достигането на отброяваните 800 дни (от които считано до днес са изминали вече доста повече от половината);

- второ, управленческата програма на Движението е необективна, т.е., тя не е съобразена с реалното икономическо състояние в и извън страната (което отново не благоприятства развитието и), но в същото време е представена в разумен и оптимистичен контекст, определян от заложените предизборни обещания. Резултатът е както в първия случай;

- трето, икономическата програма или управленческата стратегия на правителството на НДСВ като цяло е песимистична и предпазлива, балансирана или съобразена и със съществуващите реалности, и с изпълнението на обещанията, дадени пред избирателите. Действията на управляващите тогава би трябвало да подкрепят съществуващите приоритети (външни и вътрешни) в по-нататъшното развитие на страната и така да гарантират приемствеността и в осъществяването на макроикономическата и стабилност. И в този случай реални основания за разумен оптимизъм, изглежда, има и те би трябвало да намерят своето естествено проявление по отношение на осъществяваната социална политика, управлението на сферата на бизнеса и увеличаването на потока от външни инвестиции, конкретните мерки за борба с корупцията и т.н. Естествено, това е желаната от всички българи (и все пак оптимистична!) интерпретация на работата на новото правителство, защото само тогава тя би трябвало да доведе и до изпълнението на поетите пред избирателите конкретни обещания;

- четвърто, независимо от обстоятелството, че логиката на управлението на правителството на НДСВ и съдържанието на неговата програма са съобразени и със съществуващите реалности и с изпълнението на обещанията, дадени пред избирателите, забавянето на тяхната реализация, прекъсването на диалога с обществото,²⁷ съмненията за корупция във висшите етажи на властта, за компетентността и капацитета на управляващите,²⁸ предстоящите тежки зимни месеци, а и възможни външни влияния или пък въздействието на други (повече или по-малко известни или не) причини биха могли евентуално да доведат и до възникването на остра институционална и парламентарна криза, разрешаването на която е свързано с много неизвестни;

- пето, програмата на правителството на НДСВ е (достатъчно) необективна и тя съвсем не отговаря нито на икономическото положение в (и извън) страната, нито на политическата действителност, на психологическата нагласа, на настроенията и очакванията на избирателите и най-малкото поради това **естествено и по никакъв начин** не би могла и да доведе до

изпълнението на поетите пред всички тях предизборни ангажименти. Резултатът от всичко това, както и в предходния случай, несъмнено, би поставил българският вариант на "Führerdemokratie", на "водаческата демокрация" на кръстопътя на историята - или казано с други думи и в един съвременен политологически контекст - най-малкото до падането на правителството на НДСВ, до разцепването на парламентарната група или до отдръпването на коалиционния партньор от нея, а много вероятно и да провеждането на предсрочни парламентарни избори, а преди това до назначаването на служебно правителство и т. н.

Ако непосредствено следваме логиката на идеите на М. Вебер, според съдържанието на четвъртата и петата възможности, пред които евентуално би се изправила България, съдбата на Führerdemokratie, на "водаческа демокрация" и на харизматичното господство (Autarität) безусловно е обречена. Това е така защото, според Вебер, носителят на харизмата вече е поел подходящата "за него задача и изисква подчинение и следване по силата на своята мисия. Дали ще ги получи решава успехът. Ако онези, при които той се чувства изпратен, не признаят неговата мисия (Sendung), то претенцията му се разрушава. Ако я признаят, той е техен господар, докато съумява чрез потвърждаване (Bewahrung) да задържи признанието им..."²⁹ В същото време съществуването на "харизматичното лично господство (Autorität)", е особено несигурно и алтернативата е или да бъде постигнат успех в решаването на "задачата" или да бъде загубено "народното признание". В този последен случай "владетелят се превръща в обикновено частно лице, и ако желае да бъде нещо повече, е един заслужаващ наказание узурпатор".³⁰

Вебер пише още, че носителят на харизмата може да я изгуби"и да се чувства "изоставен от своя Бог", както Исус на кръста, а пред своите привърженици да изглежда "лишен от своята сила" - тогава неговото послание изгасва, а надеждата очаква и търси нов носител. Неговите привърженици го изоставят, понеже чистата харизма все още не познава друга легитимност, освен легитимността на собствената, отново и отново потвърждавана сила. Харизматичният герой не извежда властта си от разпореждания или закони, както при една служебна "компетенция", и не от съществуващия открай време обичай или феодално обещание за вярност, както при патримониалната власт, а я спечелва и задържа само чрез изпробване на своите сили в живота. Той трябва да върши чудеса ако е пророк, и героични подвизи ако е военен водач. Преди всичко, обаче, трябва да "изпробва" своето Божие пратеничество /Sendung/ като изведе до благополучие онези, които му отдават вярата си. Ако не извърши това, значи той не е изпратеният от боговете господар. Този много суров смисъл на автентичната харизма е радикално противоположен на удобните претенции на днешната "божия помазаност" с нейното позоваване на "неведомата" Божия воля, "единствено пред която е отговорен монархът" докато автентично харизматичният владетел е отговорен тъкмо пред подвластните. Отговорен изключително за това, че тъкмо той лично е истинският изпратен от Бога господар." (Вебер, М., цит. съч. с. 254).

Не бива да забравяме обаче, че във всички случаи, възгледът за "водаческата демокрация" следва да бъде интерпретиран и от гледна точка на методологическата концепция за "идеалния тип" на Макс Вебер. Според

нея използваното понятие за идеалния тип (или типове) притежава определена "нереалност" или той представлява "съкратено" ("сбито", "изоморфно" или "структурно") изображение. Следователно, смисълът на интересувашщото ни действително явление може да бъде разбран изцяло при съпоставянето му "със смислово еднозначния идеален тип и изясняването на "отстоянието", което го дели от него".³¹

Изводът е, че и идеите и формулировките на Вебер не следва да бъдат използвани за "преднамерено опростяване" на действителността, а като една възможност да бъде разгледана, обяснена и евентуално - прогнозирана и в исторически смисъл легитимността на функционирането и развитието на властовата институция у нас в България.

В рамките на "идеалния тип" е възможна и една друга интерпретация на идеите на Макс Вебер, която очертава **второто направление** в анализа, което откроява актуалността на разглежданата проблематика. Бихме могли, например, да разгледаме динамичната промяна във властовата институция в страната като фактор, който естествено допринася и за изменението на публичността, в смисъла, който придава на съдържанието на това понятие Ю. Хабермас (1995).³² Публичността, според Хабермас, се проявява чрез общественото мнение и в тази си форма то изпълнява две основни роли: критическа и манипулативна. Първата, критическата балансира действията на политическата и социалната власт, а втората, манипулативната - "се сдобива с нормативния статут на орган за самоопосредяване на гражданското общество и държавната власт, съответствуваща на неговите потребности".³³

Трансформация в публичността у нас следва да очакваме по отношение на създаването на съответните условия, които да осигуряват на всеки гражданин равен комуникационен достъп и логично следващото от това и пропорционално негово участие в комуникационната власт.

В съдържанието на последното сложно понятие - **участие в комуникационната власт** - включваме легитимното (законовото) право на индивидите да създават, организират, съхраняват, разпространяват, възприемат, усвояват и прилагат идеи и ценности във формата на комуникационни послания в (и) между социалните групи. Целта на субекта на комуникацията при осъществяването на това специфично социално действие винаги остава една и съща - създаването на консенсуса между управляващите и управляваните членове на обществото, но в обхвата на "господството и подчинението" (взаимодействието между които анализира М. Вебер), а и чрез удовлетворяването на техните специфични ("комуникационни") потребности и интереси. В същия теоретичен контекст бихме могли и да твърдим, че понататъшното утвърждаване на правата на българските граждани, разглеждано (в опозиция) и като едно противодействие на административната (бюрократичната) власт се осъществява именно чрез променения комуникационен достъп, а и чрез непосредственото им участие в комуникационната власт.

Една подобна промяна в съдържанието и във формите на публичност-

та е от съществено значение за по-нататъшното развитие на гражданското общество в страната. Чрез трансформираната публичност или чрез участието на всеки отделен гражданин в комуникационната власт става възможен и диалога между всички тях, а на същата тази основа - и изграждането на консенсуса по отношение на удовлетворяването на потребностите и на интересите на управляващия елит, а и на управляваните от него членове на гражданското общество. Възникването на подобен диалог може да бъде разглеждано, от една страна, като по-нататъшна реализация на индивидуалното човешко право за свободата на словото и на обмяната на мненията. От друга страна, то може да бъде определено и като един естествен (логичен), необходим и действителен коректив на управленческите действия и постъпки на управляващите. В същото време промените на публичността (или на публичния дискурс) не могат да бъдат ограничени или сведени (единствено) до границите на вътрешния диалог в страната. Проявление на новото в него (и днес вече) можем да открием и в международните (и преди всичко - европейските) му измерения. Те естествено фокусират интересите на всички български граждани, защото имат непосредствено отношение и към идентификацията, а и към реализацията на националните ценности и идеали. Особено място в същия този международен диалог в наши дни заема и българският модел за хармонично етническо съжителство в наситения с етнически напрежения и конфликти район на Балканите.

Промяната на публичността, в рамките на която също изпъква актуалността на разглежданата проблематика е свързана с преобразуването на съдържанието, а и на параметрите (или на характеристиките) на разнообразните форми на социалната комуникация. Те непрекъснато се видоизменят, което е един естествен процес, обусловен от трансформацията на самото общество. Характерно симптоматично развитие в същия смисъл наблюдаваме и в настъпилите изменения специално в бюрократичната (организационната) структура и в начините на функциониране и развитие на традиционните средства за масова комуникация и не само в България, а и в повечето от страните “в преход”. През изминалите вече повече от десет години на социална промяна същите тези средства за (масова) комуникация в някои случаи са разглеждани и (съответно използвани) и като инструменти на политическата власт. В условията на тази тяхна специфична употреба има достатъчно много примери (включително и в България) на прилагането на груб произвол, полицейщина, вулгарна манипулация и рекет, дори и на физическа разправа с журналистите. Поради всичко това, в съответствие и с утвърдения опит на развитите европейски демокрации и на САЩ, **принципът за саморегулация и за прилагането на професионалните и на етичните стандарти специално в масово-комуникационната дейност - в духа на очакваните от българските граждани промени - безусловно би трябвало да намери своето законно място и у нас, в България.** Красноречиво доказателство за необходимостта от прилагането на същия принцип представляват и съби-

тията в Българското национално радио през периода 4 декември 2000 г. до 3 май 2001 г., които естествено предизвикаха активността и вниманието и на неправителствените организации, израз на които стана и Съвместната декларация на Българския хелзински комитет - член на Международната хелзинска федерация по правата на човека по повод на същия фрапантен случай.³⁴

¹ "Стоянов критикува управляващите" - в-к "Стандарт", 11 септември 2001г.; виж също и разговора на Стефан Цанев със Слави Трифонов, публикуван във в. "Труд" - 19 юли 2001 г. под заглавие "Да убиеш вярата на народа е престъпление", а също и интервюто на С. Керемидчиев, публикувано във в. "Стандарт" - 20 юни 2001г., както и статиите на Георгиев, Н., Макроикономически митове в българския обществен живот - в. "Капитал", 10 - 16 февруари 2001, на Жан Картие - Бресон, (професор по икономика в университета в Реймс), "Икономика на корупцията" - в. "Капитал", 30 септември - 6 октомври 2000 г., на Януш Бугайски, "Метастазите на корупцията" - в. "Капитал", 29 април - 5 май 2000г., анализът на агенция Ройтерс, публикуван във в. "Капитал" под заглавието "Костов, Ройтерс и мътната вода" в броя от 15 - 21 април 2000г., Здравкова, Л. "Масово чудене вместо масова приватизация", - в. "Капитал", 29 август - 4 октомври 1998 г., Петрова, Р., Генчев, Д., "Дългото сбогуване с прехода" - в. "Капитал", 27 октомври - 2 ноември 1997 г. и др.

² Виж, например, Малая история искусств. Искусство древного востока, М., Искусство, 1976, с. 290 - 293.

³ Гай Светоний Транквил, Жизнь двенадцати цезарей, Издательство "Наука", Москва, 1964, с. 56 —58.

⁴ Вебер, М., 1992, с. 29.

⁵ Виж във в-к "Стандарт" от 17 юли 2001 година статията на журналиста Рафаел Алварado, отпечатана в испанския вестник "Ел Мундо".

⁶ Вебер, М. цит. съч., с. 29.

⁷ Виж статията на проф. Светослав Ставрев във вестник "Капитал" от 22 - 28 април 2000 г. - "Твърде малко остана за разпределяне и затова борбата се ожесточава". Виж и материалите в същия вестник, посветени на темата на броя "Корупцията надви Костов" и "Защо мълчи Костов" - "Капитал", 22 - 28 април 2000 г., а и статиите под заглавията "Костов тях. Или те държавата", "Погнусата", "На синия Олимп Костов вече не е сам", "СДС - заедно не могат повече" в същия вестник. Виж също и материалите, публикувани във вестник "168 часа" от 6 - 12 юли 2001 г. под заглавието "Унищожават документи за приватизацията" и интервюто на икономическия съветник на министър - председателя В. Каролев, озаглавено "Ще разваляме сделки" в същия вестник.

⁸ Дарендорф, Р., 1998, с. 77.

⁹ Вебер, М., цит. съч. с. 85.

¹⁰ Вебер, М., цит. съч., с. 85.

¹¹ Вебер, М., цит. съч., с. 262.

¹² Даскалов, Р., цит. съч., с. 30.

¹³ Резултатите са на агенция "Гълъп" - "Труд" - 30 юли 2001г. В същото време доверието към Иван Костов през м. май 1997 г. е било 44%, а недоверието - 7%, в. "Труд" - 30 юли 2001 г.

¹⁴ в. “Труд” - 30 юли 2001 г.

¹⁵ в. “Труд” - 30 юли 2001 г.

¹⁶ в. “Труд” - 24 септември, 2001 г.

¹⁷ В обръщението си към българските граждани на 6 април 2001 г. НВ Симеон II още в началото подчертава основните принципни цели на “Националното движение Симеон Втори и конкретните срокове за тяхната реализация - “...бърза и качествена промяна на стандарта на живота чрез постигане на функционираща пазарна икономика в съответствие с критериите на Европейския съюз за членство и чрез увеличаване на потока от инвестиции в България на сериозния световен капитал... схема от икономически мерки и социално-икономическо партньорство, посредством които не по-късно от 800 дни прочутото българско трудолюбие и предприемчивост ще променят живота ви... скъсване с политическата партизанщина и обединяване на българската нация около изконните ни идеали и ценности, които са съхранили величието ѝ през хилядолетната ни история... въвеждане на правила и институции, насочени към премахването на корупцията, която се е превърнала в главен враг на България, обричайки народа ни на бедност и отблъсквайки жизнено необходимия чуждестранен капитал...”

¹⁸ в. “24 часа” - 29 октомври 2001 г., с. 4.

¹⁹ в. “Труд” - 30 октомври 2001 г., с. 9.

²⁰ в. “24 часа” - 5 ноември 2002 г.

²¹ в. “Сега” - 13 юни 2002г.

²² в. “24 часа” - 25 октомври 2002 г.

²³ Пак там.

²⁴ в. “Труд” - 21 октомври 2002г.; в. “Труд” - 4 ноември 2002г.; в. “Дума” - 31 октомври 2002 г.

²⁵ в. “Труд” - 21 октомври 2002 г.

²⁶ в. “Труд” - 7 ноември 2002 г.

²⁷ в. “Труд” - 21 октомври 2002 г.

²⁸ в. “Труд” - 4 ноември 2002 г.

²⁹ Вебер, М., цит. съч. с. 252

³⁰ Вебер, М., цит. съч., с. 254.

³¹ Даскалов, Р., цит. съч., с. 15 - 16.

³² Ю. Хабермас дефинира публичността “...като организационен принцип на държавния порядък: от принцип на критиката (упражнявана от страна на публиката) публичността се трансформира функционално в принцип на управляваната интеграция (от страна на демонстративните инстанции — администрацията, съюзите и преди всичко партиите. На плебисцитното изопачаване на парламентарната публичност съответства изопачаване на юридическата публичност в посока на консумативната култура. Така например, наказателните процеси, които са достатъчно интересни за да бъдат документирани и разгласявани от масмедияте, преобръщат критическия принцип на публичността по аналогичен начин; с това вместо да се осигурява контрол от страна на събралите се граждани върху правораздаването, в много по-голяма степен се обслужва приспособяването на съдебно разискваните дела за нуждите на масовата култура на събралите се потребители” - Хабермас, Ю., Структурни изменения на публичността, С., 1995, с. 312 - 313.

³³ Хабермас, Ю., цит. съч. с. 144.

³⁴ Виж, например “Радиото - между властта и професионализма”, Български хелзински комитет, София, 2001, с. 210 - 211.